

EL LLENGUATGE DELS TEXTOS LEGALS. COMENTARI DE DOS LLIBRES

per Isidor MARÍ

Cap del Servei d'Assessorament Lingüístic del Departament de Cultura
de la Generalitat de Catalunya

Els lectors interessats per la redacció de disposicions legals compten amb dues publicacions interessants sobre aquest tema, aparegudes el mateix any, encara que elaborades en marcs culturals ben distintes i des de perspectives bastant diferents. Es tracta de les obres següents, el contingut de les quals pasarem a comentar ara mateix:

- 1) Luciana CALVO RAMOS, *Introducción al estudio del lenguaje administrativo*, Madrid (Ed. Gredos, 1980).
- 2) Michel SPARER/Wallace SCHWAB, *Rédaction des lois: rendez-vous du droit et de la culture*, Québec (Éditeur Officiel du Québec, 1980).

1

Tot i que el títol de la primera (*Introducción al estudio del lenguaje administrativo*) podria fer pensar que es tracta d'un treball de síntesi per iniciar-se en l'ús del llenguatge administratiu en general, el seu contingut té un caràcter més aviat analític i descriptiu, circumscrit a textos del B.O.E.

El llibre es divideix en una introducció, que caracteritza el llenguatge administratiu i delimita l'abast del treball (11 pàgines); tres capítols, dedicats respectivament al lèxic (77 pàgines), a la morfosintaxi (un centenar de pàgines) i a l'estil (54 pàgines), i unes consideracions finals (4 pàgines), seguides d'uns índexs alfabètics de termes i autors.

La introducció defineix el llenguatge administratiu com a «variedad diastràtica del sistema, es decir, es la lengua especial empleada por los órganos de la Administración en sus relaciones con los administrados. Puede manifestarse, y de hecho se manifiesta, en forma escrita y oral. Cuando se manifiesta en forma escrita lo hace adoptando variados tipos: desde la 'notificación', 'convocatoria', 'anuncio' o citación hasta el 'Tratado', el 'Código', las 'Ordenanzas', etc.» (p. 14).

L'autora renuncia a l'estudi total d'aquest camp. Deixa de banda totes les comunicacions orals (en les quals també es podrien fer distincions de tipus o registres) i bona part de les escrites, per centrar-se en els textos apareguts al B.O.E. durant un sol mes: el gener de 1974.

Aquesta opció es basa en l'opinió que aquell periòdic es «el medio de comunicaci3n normal de la Administraci3n con los administrados» i que «recoge, si no todas, s3 la mayor3a de las formas de expresi3n de los distintos Departamentos Ministeriales y de las Entidades Oficiales» (pàgina 15).

No discutirem la representativitat del B.O.E. com a mostra del llenguatge administratiu castellà (almenys del castellà d'Espanya), però s'hauria pogut posar un títol (o subtítol) més adequat al contingut d'un llibre que no dóna compte de totes les altres formes orals o escrites de comunicaci3n de l'Administraci3n o dels organismes administratius entre ells.

Tot i aix3, l'opció ens sembla legítima i encertada. En tot cas, l'única objecció que fariem al mètode de treball és que hauria estat molt més exacte mantenir al llarg de l'estudi les distincions (ps. 14 o 16) entre els diversos tipus de document inclosos al B.O.E., en comptes de considerar el tot com un *corpus* homogeni. Només ocasionalment (ps. 185 o 190) es parla de formes d'expressi3n pròpies d'un tipus determinat de document. L'anàlisi, doncs, es limita a posar en relleu les característiques generalment compartides per la sèrie de textos observats.

Es tracta, per tant, d'una obra descriptiva i feta des del punt de vista del receptor (i no del redactor) dels textos administratius. L'autora la qualifica de «modesta introducci3n desprovista de pretensiones». Aix3 no és obstacle perquè bona part de les observacions que es fan al llarg del treball tinguin interès pràctic per als redactors de tota mena de textos administratius, i molt més en el nostre cas, en què la influència del llenguatge administratiu castellà gravita constantment sobre el propi.

El capítol primer, dedicat al lèxic, es divideix en onze apartats: 1) formaci3n de mots, 2) llatinismes i cultismes, 3) préstecs i estrangerismes, 4) regionalismes, 5) arcaïsmes, 6) tecnicismes, 7) sigles i abreviacions, 8) sinònims, 9) eufemismes, 10) repetició de termes i 11) una recapitulaci3n.

Cada apartat va precedit —cosa que es manté en els capítols següents— per unes «consideracions te3ricas breves i de tipo general» (pàgina 90), que sovint semblen poc integrades en el text i escassament justificades. Els comentaris dels fets observats s3n breus i il·lustrats amb profusi3n d'exemples (calculem que ocupen un centenar de pàgines sobre el total de 260).

Destacarem d'aquest capítol la manca de referència a les altres llengües de l'Estat tant a l'apartat dedicat als regionalismes com al que tracta de préstecs i estrangerismes; la parcial consideraci3n de les sigles i abreviacions, única al·lusió que fa el llibre als aspectes gràfics o de disseny dels textos administratius, i l'encert dels comentaris crítics respecte a l'acumulaci3n emfàtica injustificada de sinònims o termes semblants i sobre la funció de l'eufemisme.

A l'apartat final, l'autora conclou: «La pobreza léxica de tautolog3as i repeticiones patentiza la deficiente formaci3n lingüística de los encargados de la redacci3n de los textos administrativos» (p. 97).

En general, aquest capítol se centra en la procedència, la forma o el significat dels mots, però no hi trobem cap referència a un fenomen ben conegut del traductor de textos administratius castellans: la distorsió sintàctica de casos com «informada la instancia», «recurrída la sentencia» o els que esmenta sense fixar-s'hi la mateixa autora, «al haber *premuerto* ésta a su marido» (p. 29) o «trabajadores *subsidiados*» (p. 42), que no són comentats tampoc al capítol següent, dedicat a la morfosintaxi.

Aquest segon capítol té set apartats, dedicats als noms 1) als verbs 2), a altres formes gramaticals 3), a la concordança 4), a altres particularitats sintàctiques 5), a la frase 6) i a una síntesi de recapitulació 7).

L'autora subratlla al primer l'obsessió nominalitzadora, que dóna lloc a neologismes forçats com «croquización» o «siniestralidad», a perífrasis injustificades («hacer entrega» per «entregar», «hacer uso» per «usar», «dar cumplimiento» per «cumplir», etc.) i a la sobrabundància general de noms i adjectius.

L'apartat que tracta dels verbs constata la presència de nombrosos gerundis incorrectament usats (especialment l'anomenat «gerundi del B.O.E.»: «Decreto *regulando...*»), de participis de present insòlits («el rematante», «trabajante») i de girs peculiars sorgits en el llenguatge administratiu (*venir* + participi, *venir* + gerundi, *venir*, + en + infinitiu), al costat de l'arcaic futur de subjuntiu, de l'eufemístic futur d'obligació i de construccions impersonals passives, passives reflexes o absolutes, tendents a eclipsar la persona agent.

Respecte a les altres formes gramaticals comentades al punt 3 d'aquest capítol, Luciana Calvo denuncia la freqüència abusiva del pronom *mismo* anafòric i emfàtic, que l'Acadèmia qualifica de «vulgar y mediocre» i recomana substituir per qualsevol altra solució (p. 159), i també l'acumulació de preposicions (*para en, de contra, por ante*).

El punt 4 presenta nombrosos casos de discordança («desconocimiento o descuido de la norma gramatical»); el 5, usos incorrectes de *cuyo, cual, i que* + possessiu, i el 6, mostres de la retòrica exageradament emfàtica i ampullosa de textos com els preàmbuls de les lleis. No és estrany, doncs, que l'apartat final de síntesi posi en relleu «la heterogeneidad de los niveles de cultura gramatical entre los redactores» i qualifiqui la sintaxi administrativa castellana de «rígida, monótona y acartonada, víctima de la caricatura de los humoristas, hasta cierto punto justificada» (p. 199).

Així arribem al capítol tercer, dedicat a l'estil i dividit en nou apartats: 1) títols i tractaments, 2) girs negatius, 3) frases expletives, 4) imatges, 5) personificació, 6) fórmules, 7) formes d'elocució, 8) trets d'estil i 9) síntesi dels trets d'estil.

Al primer apartat es fa notar la proliferació de títols i tractaments (que, més que cortesia o respecte, inspiren una concepció jerarquitzada i autoritària, en la qual no és l'Administració la que es troba al servei dels ciutadans, sinó els súbdits a les ordres de l'Administració) i la preferència gairebé exclusiva per la tercera persona. La freqüència dels girs negatius (part 2) fa pensar en una mentalitat legisladora més propensa a restringir les llibertats que a assegurar-les. Al tercer punt s'observa la inutilitat de moltes frases explicatives, que sovint no són més que un farciment («en su caso», «en su día»). Al punt 4 es

constata l'escassa presència d'imatges —impròpies d'un llenguatge que defuig l'expressivitat subjectiva—, i al cinquè s'indica amb encert que les personificacions d'organismes solen servir per mantenir l'anonimat de les persones que manen o prohibeixen. Al sisè es dóna compte d'algunes fórmules habituals en determinats documents i es remarca la monotonia que se'n deriva. Al setè l'autora es fixa en el predomini de les formes expositives de l'elocució i diu que «la forma dialogada propiamente dicha no aparece en el lenguaje administrativo» (p. 229). A parer nostre, aquesta afirmació tan categòrica és discutible: el llenguatge administratiu *oral*, que l'autora ha descartat, coneix moltes formes dialogades; en la transcripció que es fa en les actes de les sessions corporatives es pot donar en discurs indirecte el llenguatge dialogat i, segons com, l'intercanvi de documents entre l'administrat i l'Administració es pot veure com un diàleg. És en el marc del B.O.E., que el llenguatge administratiu no presenta formes dialogades d'elocució.

L'apartat més interessant d'aquest capítol és, a parer nostre, el vuitè, dedicat a comentar els trets d'estil, que segons L. Calvo són els següents:

a) *Solemnitat*, que es manifesta en l'ús de tractament, títols, fórmules emfàtiques, termes cultes, relació impersonal, perífrasis, etc., i que té com a funció «distinguir lo 'sagrado administrativo' de la profano» (p. 239). Pot degenerar, per excés, en buida grandiloqüència (l'autora diu «redundancia y énfasis»).

b) *Urbanitat*, és a dir, cortesia i respecte —que molt sovint té un sentit unidireccional i autoritari que fomenta la submissió servil i llagotera—.

c) *Objectivitat*, que es manifesta en els girs impersonals i el predomini de la 3a. persona gramatical; és afavorida per fets com que els redactors sovint no són els signants dels documents, que s'actua en nom del càrrec o funció, i no particularment, etc. En alguns documents, l'objectivitat es perd, per influència de punts de vista subjectius o per l'adopció d'un to fingit i eufemístic.

d) *Homogeneïtat*, que es pot considerar també conseqüència del caràcter impersonal de la relació; pot degenerar en monotonia.

e) *Claredat i concisió*, essencials en textos adreçats a tots els ciutadans en general i que, per tant, no poden pressuposar cap especialització. A la pràctica, la complexitat d'algunes matèries i la mediocritat d'alguns redactors donen lloc a textos diametralment oposats, plens de foscor i verbositat.

L'autora comenta en aquest apartat: «Sería interesante analizar las causas de este estancamiento del lenguaje oficial y ver en qué medida es catalizador de la mentalidad, las orientaciones políticas, las peculiaridades sociales y culturales de la administración que lo emplea». Té raó. Per part nostra, estem convençuts que aquest estil volgudament críptic, misteriós i sacralitzat, allunyat del ciutadà, que necessita recórrer a intèrprets intermediaris per desxifrar-lo, és un ròssec claríssim dels sistemes antidemocràtics, impropis d'una Administració que està al servei dels ciutadans.

Acabat l'estudi pròpiament dit, Luciana Calvo fa unes breus consideracions finals, que inicia amb uns mots de modèstia, sense pretendre donar lliçons i

conscient que també li poden retreure errors. La intenció constructiva i positiva del seu llibre ja havia estat expressada en altres punts, com a la p. 201: «una investigación de base sobre el lenguaje oficial podría ser tan eficaz o, tal vez más, que las burlas y la ironía para mejorar la calidad del lenguaje administrativo.»

Així, en aquestes conclusions, intenta trobar explicacions als defectes del llenguatge administratiu castellà: «El aprendizaje del arte de redactar se echa en falta cada vez más. Por razones múltiples que dependen en parte de fallos de la enseñanza primaria y media, desbordados por el número de personas que engrosan sus filas, los servicios de la Administración acogen a menudo a personas cuya formación lingüística deja mucho que desear» (p. 258). A la pàgina següent afegeix: «Si el mal estilo administrativo es tan frecuente es porque es difícil pedir a la masa de funcionarios que sean diferentes a como son.»

I el llibre es tanca amb un suauíssim suggeriment: «sería interesante intentar adaptar este estilo a la comprensión del mayor número posible de lectores u oyentes (...).»

Des del nostre punt de vista, no només «seria interessant», sinó que és absolutament indispensable; i si tots els ciutadans en general ho agrairien, molt més els que, com nosaltres, treballem en una Administració autonòmica i, sota el ruixat del llenguatge administratiu castellà, intentem que la dignitat i la claredat acompanyin l'ús oficial de la nostra pròpia llengua. Per això agraim també a Luciana Calvo la seva aportació, que sens dubte ja ha començat a influir en la millora de l'estil administratiu castellà.

2

L'obra quebequesa de SPARER/SCHWAB, tal com havíem apuntat, enfoca el tema del llenguatge legislatiu des d'una perspectiva molt diferent. En realitat, podríem dir que els punts de vista de les dues obres es complementen: si el llibre de L. Calvo tracta d'un llenguatge administratiu que condiona el nostre, el treball que ara comentarem parla de l'aclaparadora influència anglosaxona sobre els textos legals de Quebec (una situació paral·lela a la del català respecte al castellà), i si el llibre que hem comentat abans se situa en l'òptica del receptor de textos administratius, el de SPARER/SCHWAB, com indica el seu títol, explora el treball dels redactors de disposicions legals, des de l'experiència que hi tenen els autors (un jurista i un traductor de lleis).

L'obra va precedida d'una presentació de J.-D. Gendron, president del Conseil de la Langue Française, que partint del títol del llibre defineix la llei com el punt de confluència entre el dret, la cultura i la llengua d'un poble, una concepció que ens sembla particularment indicada també per al nostre cas.

Després d'aquests mots preliminars, el treball es presenta dividit en les següents seccions: una introducció (8 ps.); una primera part —*La norme et son message*— estructurada en 4 capítols (unes 150 pàgines en conjunt); una segona part —*Les instruments du message*— distribuïda en 8 capítols (un centenar de pàgines en total), i una breu conclusió, darrera la qual es reuneixen

108 recomanacions a tall de síntesi, diversos annexos ilustratius, una bibliografia i un índex alfabètic de temes.

Passem ara a comentar amb més detall el contingut d'aquestes seccions.

La introducció parteix del fet evident que, ara per ara, el dret es presenta en forma de textos escrits. La societat actual pretén organitzar-ho tot per mitjà de la llei: des de la forma d'Estat a la forma dels pupitres, diuen gràficament els autors. El resultat és que el ciutadà, que no pot allegar ignorància de la llei per deixar de complir-la, es troba davant de milers i milers de pàgines amb disposicions noves cada any. Però la *quantitat* de lleis no és l'única dificultat: les deficiències en la *qualitat* de la redacció encara compliquen més el coneixement de la llei. Al llarg de l'obra, els autors procuren sobretot contribuir a evitar el segon dels problemes esmentats, però sovint donen també algunes indicacions per facilitar l'accés al coneixement de la multiplicitat de lleis.

Com a mostra del paral·lisme de la situació quebequesa i la nostra, vegem en quins punts detecten SPARER i SCHWAB la influència de l'expressió anglesa:

- 1) En la concepció de la regla, basada en un marc cultural diferent.
- 2) En l'estructuració lògica dels textos.
- 3) En la prolixitat de la redacció, que contrasta amb l'esquematisme de l'expressió francesa.
- 4) En la violència que les definicions legals en anglès exerceixen sobre el sentit dels mots francesos.
- 5) En els criteris d'interpretació de la llei.

Davant això, moguts per una aspiració ben definida (que, en el si d'una Amèrica del Nord anglòfona, la nació quebequesa pugui donar-se una legislació conforme a la seva personalitat col·lectiva i una interpretació compatible amb la seva realitat cultural), els autors es proposen, en concret:

- a) Reflexionar sobre les fases d'elaboració de les lleis.
- b) Proposar als redactors unes consideracions extretes de l'experiència.
- c) Atreure l'atenció sobre els problemes que representen per als juristes i per als ciutadans la complexitat i la sobreabundància de les lleis.

La primera part es dedica a observar l'estructuració dels textos legals i alguns aspectes de la recepció de la llei per part dels destinataris. La segona tracta més concretament del llenguatge de les disposicions legals.

Primera part: la norma i el seu missatge

Consta dels capítols següents: 1) Elements constitutius del text legislatiu. 2) Presentació de la regla de dret. 3) El destinatari de la llei. 4) Fons i forma.

El primer capítol analitza en unes 50 pàgines el caràcter, la funció i els condicionaments de redacció de:

- a) Preàmbul (que ha de tenir coherència de termes amb la part dispositiva).
- b) Títol (amb dues funcions bàsiques: informar del contingut de la llei i identificar-lo). Volem adherir-nos aquí a la crida que els autors fan per a l'establiment de sistemes codificables d'identificació de les disposicions legals, a fi que els usuaris puguin trobar fàcilment les lleis per mitjà de sistemes informàtics. Aquests sistemes, que ja són una realitat a Quebec des de 1978, serien especialment fàcils d'organitzar a casa nostra en aquests moments, quan encara no hi ha una producció gaire extensa de legislació autònoma.
- c) Subtítols (convé posar-ne sempre que es pugui i fer-los informatitzables).
- d) Objecte de la llei (alternatives per expressar-lo).
- e) Definicions (que no han de violentar mai el sentit usual dels mots, sinó precisar-lo, ampliant-lo o restringint-lo).
- f) Atribució del poder reglamentari (problemes que poden derivar-se de redaccions defectuoses en aquest punt).
- g) Aplicació en l'espai i el temps (implicacions per al redactor).
- h) Disposicions transitòries (naturalesa que poden tenir i precaucions que cal adoptar en redactar-les).
- i) Entrada en vigor (formes més convenients d'expressar-la).
- j) Notes marginals (afinitats i diferències amb els subtítols).
- k) Notes explicatives (aspecte que ha estat regulat pel govern quebequès).

Només aquesta enumeració esquemàtica ja dóna idea de l'interès extraordinari de cada un d'aquests apartats, carregats d'observacions utilíssimes i que lamentem sincerament no poder reproduir.

El capítol segon (de devers 60 pàgines), tracta de la forma sota la qual es presenta la legislació, i s'organitza en els següents apartats:

- a) Comentaris sobre la distribució de la regla de dret (paper de cada nivell legislatiu: Constitució, lleis del parlament, reglamentació, i el cas especial de les *directives* o instruccions sense valor de llei).
- b) La documentació legislativa (on els autors insisteixen en l'accessibilitat de la llei per mitjà de sistemes informàtics que n'assegurin l'exactitud posada sempre al dia).
- c) El codi (forma ideal de compilació temàtica del dret, garantia democràtica per al ciutadà, que pot conèixer millor la llei i veure'n una presentació adaptada al llenguatge comú).
- d) La lògica interna (ser conscient de les repercussions de les lleis i de cada llei sobre les mentalitats, progressar del general al particular, parcialitat o exhaustivitat en la casuística).

El capítol tercer destina una quarantena de pàgines a plantejar com s'han de tenir presents els destinataris en redactar els textos legals. Els autors propugnen l'ús d'un llenguatge clar i entenedor per als ciutadans, en comptes d'adreçar-se als jutges i adoptar un to especialitzat amb la pretensió de resoldre tots els dubtes d'interpretació i recollir els precedents de jurisprudència. A

l'hora de la veritat, una expressió aparatosa fins i tot és inadequada per al jutge.

A través de diversos exemples, es fa veure la relació entre la forma de redactar o interpretar les lleis i la personalitat cultural de cada poble, motiu pel qual els «productes d'importació» són inapropiats. En rigor, les lleis no poden ser fidelment traduïdes ni ser alhora igualment vàlides per a diverses comunitats culturals.

Una altra observació interessant d'aquest capítol és la que planteja la funció pedagògica de la llei, a la qual pot contribuir decisivament el redactor, especialment en referir-se a l'objecte de la llei o dels organismes que crea (o altres disposicions clau) i en posar en relleu per mitjà d'exemples el sentit del text.

El capítol es tanca amb una consideració minuciosa dels diversos procediments que usen les lleis per remetre el lector a altres lleis; es pot concloure que aquestes remissions són simplificables en molts de casos i que no fan més que desconcertar els ciutadans i complicar la consulta de la legislació, fins i tot amb mitjans informàtics.

Pel que fa al capítol 4, en realitat és una breu transició cap a la segona part del llibre. Els autors hi exposen els pros i contres de la distinció tradicional entre fons i forma de la llei. Indiquen que sens dubte és positiu aclarir bé *què* es vol dir i pensar *com* és millor dir-ho, però rebutgen la pretensió de separar nítidament uns elements de fons i uns altres de forma, ja que són aspectes indistriciblement units. Tot i això, declaren que si la primera part precedent s'ha centrat en l'organització del pensament, la segona que es disposa a encetar s'orienta primordialment a característiques formals.

Segona part: els instruments del missatge

Es divideix en els vuit capítols següents: 1) L'article. 2) La longitud de les frases. 3) El llenguatge de la llei. 4) Aspectes lèxics. 5) Aspectes sintàctics. 6) Aspectes formals. 7) La indexació. 8) Els medis legislatius i la metodologia.

Com ja deuen haver advertit els lectors, aquesta part és la que presenta més paral·lelismes amb el primer llibre que hem comentat. De fet, no són poques les coincidències entre les observacions d'un treball i l'altre, cosa que demostra l'afinitat en els trets peculiars del discurs legislatiu per sobre de les diferències de llengua.

El primer capítol recomana dedicar un article a cada idea, donant preferència als redactats breus i ben estructurats. Fa veure després el lloc de l'article en el marc de les seccions, els capítols i els títols en què la llei es divideix; l'article, al seu torn, pot subdividir-se en apartats o paràgrafs (constituïts per frases completes o no), que solen encapçalar-se amb lletres o xifres. Com a consell pràctic, proposa deixar la numeració dels articles per al final de la redacció, quan aquesta ja sigui satisfactòria.

En referir-se a la longitud de les frases (cap. 2), el llibre afirma que com més llargues siguin, més difícil serà redactar-les i entendre-les. Les frases breus

són fàcilment enteses perquè en acabar de llegir-les encara retenim a la memòria els primers mots.

El capítol tercer, intitulat «El llenguatge de la llei», s'obre amb un toc d'atenció sobre les possibilitats insospitades que ofereixen els ordinadors en l'anàlisi ràpida i profunda dels textos. A continuació, defensant l'accés del ciutadà al coneixement de la llei, els autors censuren durament l'adopció d'una expressió hermètica i marcadament tècnica, que només consideren justificable quan es toquen temes molt especialitzats. Basant-se en la vinculació entre la llei, la llengua i les institucions d'una comunitat cultural, denuncien les interferències que rep el francès de Quebec per via de les lleis concebudes en anglès.

Un comentari a part mereix el passatge dedicat a tractar de la neologia i la llei. El redactor de lleis —afirmen els autors— ha de dominar dues especialitats: el dret, que és la seva tècnica, i la llengua, que és el seu instrument de treball. Tant el dret com la llengua evolucionen i són sovint els especialistes i no els filòlegs els qui han de denominar les noves nocions. Cal, per tant, que tinguin presents alguns criteris a l'hora de crear nous mots:

- 1) Conformitat del neologisme amb el sistema de la llengua en els plans morfològic, fonològic i gràfic.
- 2) Aptitud en el significat.
- 3) Integrabilitat en l'inventari (paradigmàtica) i el context (sintagmàtica); productivitat en la derivació.
- 4) Altres denominacions disponibles.
- 5) Valoració sociolingüística.

Per acabar aquest capítol tercer, els autors s'ocupen de les locucions llatines, constaten que no és cert que aportin precisió i recomanen evitar-les per facilitar la comprensió de la llei als ciutadans no iniciats.

Així arribem als dos capítols (4 i 5) més clarament paral·lels al llibre de Luciana Calvo. Si aquesta dedicava els dos primers capítols del seu treball, respectivament, al lèxic i la morfosintaxi, aquests mateixos temes —lèxic i sintaxi— són els que tracten SPARER i SCHWAB als dos capítols que segueixen.

El quart s'ocupa en primer lloc de les repeticions tautològiques de mots gairebé idèntics. L'origen del fenomen és triple: les dificultats d'expressar-se amb precisió, la mecànica parlamentària —que pot requerir l'acumulació de termes semblants per facilitar el consens— i la imitació de l'estil d'una altra llengua.

Passant a la sinonímia, els autors propugnen l'ús del mateix mot (i no d'altres sinònims) per evitar que es pugui prendre la diversa denominació com a signe de realitats diferents. La claredat del text legal ha de predominar sobre la bellesa de l'estil.

Com abans L. Calvo, el llibre que comentem critica les redundàncies injustificades que apleguen dos o tres mots equivalents amb la falsa pretensió de donar força a l'estil. La claredat exigeix senzillesa. Per això mateix cal evitar també que puguin interpretar-se erròniament mots amb valor polisèmic.

Critiquen també els autors l'acceptació d'interferències, i en comenten diver-

sos casos representatius, propagats per redactors imbuïts de l'estil administratiu d'una altra llengua. No cal dir com aquest cas és de freqüent també entre nosaltres.

Aquest capítol 4 es tanca amb dos comentaris: un, sobre els problemes d'interpretació que pot representar una redacció en singular genèric, i l'altre, molt interessant, sobre l'englobament dels dos gèneres (o sexes) en el masculí i els problemes de designació en femení de determinats càrrecs, equivalents als nostres *ministressa* o *cap* (f.). Un annex al final del llibre reprèn aquest aspecte, digne de ser tingut en compte avui que la dona s'introdueix més normalment en activitats on no era freqüent trobar-ne.

Els temes sintàctics que presenta el capítol 5 s'inicien plantejant 3 possibles opcions en la formulació de les disposicions legals: obligació, condició i prohibició. El redactor s'ha de plantejar quina és la més adequada a cada cas: la reiteració de la forma negativa crea en el ciutadà la imatge que la llei serveix per impedir de fer coses. Malgrat això, pot convenir que una llei penal adopti la forma de prohibició per tenir un efecte dissuasiu. També pot ser tranquil·litant la forma negativa per limitar una possibilitat no desitjable (p.e. «L'estat de guerra no podrà ser establert més que en aquests casos...»). Sobretot cal evitar l'acumulació de negacions (casos com «no incompatible»).

Respecte a les opcions sintàctiques, els autors propugnen evitar els calcs i mantenir una construcció francesa i clara, malgrat els modismes del llenguatge legislatiu. Per ells, l'estilística de les lleis i de l'expressió tecnològica han de ser estudiades comparativament i arribar a una formulació compatible amb tots dos àmbits.

Comentant el cas concret de les formes verbals, analitzen la diferència de valors entre les construccions actives, les passives i les reflexes. El risc de la passiva és l'ambigüitat, quan no s'expressa l'agent, però és imprescindible, per exemple, quan cal enumerar diversos agents possibles («substraccions comeses: a) per X, b) per Y, c) per Z»). També les construccions impersonals poden emmascarar la identitat de l'agent.

Els temps verbals tenen, així mateix, un valor específic. Tenint en compte que la llei ha de donar una imatge de permanència, la redacció ha de mantenir una expressió actual en tot moment. Per això, després d'adquirir nombroses opinions en el mateix sentit, els autors estableixen que la llei s'ha de redactar en present, i també els reglaments i —sempre que es pugui— els contractes. Reconeixen que el futur pot tenir en francès un valor imperatiu, però proposen reservar-lo per a aquells casos en què l'aplicació de la regla no és immediata.

En general, recomanen defugir les subordinacions complexes a fi d'evitar errors en la concordança de temps verbals.

Després d'aquestes consideracions sintàctiques, el capítol que segueix (el sisè) es dedica a dos aspectes formals, però ben importants: la puntuació (el punt, la coma —a la qual cal prestar una atenció especial, perquè pot alterar substancialment el sentit—, el punt i coma, els dos punts, les cometes, els parèntesis i els signes d'interrogació) i l'ús de les majúscules.

El breu capítol 7 (dues pàgines) parla de la indexació dels textos legals, activitat tan útil per a l'usuari com difícil per a la persona que s'hi dedica.

És un camp, a més, on el tractament automàtic encara no ha trobat una fórmula prou efectiva, ja que els mots més freqüents no sempre són els mots clau, però sembla que hi ha noves possibilitats en perspectiva.

La segona part es tanca amb el capítol 8 (també de dues pàgines), en el qual els autors indiquen que no han pretès de dir a les autoritats encarregades de legislar com han d'organitzar llur activitat. Subratllen que el redactor de les lleis és la corretja de transmissió entre la voluntat política i l'establiment de la norma. Cal, per tant, que tingui present:

— Que no redacta per al jutge, sinó per a tothom.

— Que no pot ignorar la personalitat cultural del poble al qual s'adreça: importar lleis és trastocar l'organització social.

D'altra banda, consideren necessari —imprescindible— que una persona de formació jurídica controli la senzillesa, la claredat i la coherència dels textos legislatius produïts.

Acabada l'obra, els autors resumeixen en una pàgina la conclusió: el problema de l'accessibilitat de la llei no és tan sols un problema de redacció, ni tan sols és un problema que es pugui resoldre amb ordinadors. Cal plantejar-se seriosament la solució reduint la quantitat de les lleis de manera dràstica. A continuació, com a síntesi, presenten 108 recomanacions, dedicades *a)* al legislador, *b)* al legislador i redactor, *c)* al redactor i *d)* al legislador i l'ordinador.

Molts d'aquests consells pràctics no havien estat formulats al llarg de l'obra, encara que tots tenen relació amb algun aspecte tractat.

Completen el llibre, tal com havíem dit, 10 annexos que il·lustren algun passatge concret, una seixantena llarga de títols de bibliografia i un índex alfabètic de temes i persones.

L'extens resum que hem fet d'aquests dos llibres ens estalvia qualsevol altre comentari valoratiu, ja que els mateixos lectors poden fàcilment detectar-hi els aspectes més interessants.

Afegim només, per acabar, que confiem veure com el llenguatge administratiu català, en comptes d'arrossegar els mateixos defectes d'estil del castellà, sap avançar amb eficiència cap a uns mitjans expressius propis, conformes amb la llengua i la cultura de la nostra nació i accessibles als ciutadans que servim.

I en aquest camí, no hi ha dubte que les obres que hem comentat ens seran útils.